

**RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ NA STOPIEŃ DOKTORA W
DZIEDZINIE NAUK MEDYCZNYCH I NAUK O ZDROWIU W
DYSCYPLINIE NAUKI O ZDROWIU**

mgr Stefanii Antonowicz

**pt. "Ocena trendów zachorowalności i umieralności na wybrane nowotwory
złośliwe przewodu pokarmowego w Polsce w latach 1999-2017"**

wykonanej pod kierunkiem:

Promotora: Dr hab. n med. Jarosława Daniluk i

Promotora Pomocniczego: Dr n med. Dominika Maślach

Nowotwory złośliwe stanowią poważne i pilne wyzwanie dla współczesnej nauki z uwagi na rosnącą konieczność dogłębnego poznania ich specyfiki i patomechanizmów rozwoju. Stanowią one również jeden z głównych problemów dla zdrowia publicznego z racji obserwowanego narastania obciążenia zdrowotnego chorobami w populacji oraz wynikających z tego faktu konsekwencji społeczno - ekonomicznych. Skutkiem tych narastających obciążeń zdrowotnych, w zakresie nowotworów tj. notowanego wzrostu wskaźników epidemiologicznych, jest wzrost oczekiwań wobec systemu ochrony zdrowia oraz zabezpieczeń społecznych. Współczesna wiedza na temat kancerogenezy, pochodząca z różnych obszarów nauki, pozwala na ogólne stwierdzenie, że do rozwoju choroby nowotworowej często przyczyniają się sami chorzy, poprzez prowadzenie m.in. niezdrowego stylu życia, sprzyjającemu rozwojowi również wielu innych chorób cywilizacyjnych. Badania dowodzą, że aż w 1/3 przypadków nowotworów - odpowiedzialne jest palenie tytoniu, w ok. 40% - styl życia. Jednocześnie znajomość etiologii chorób cywilizacyjnych, w tym chorób nowotworowych, pozwala na racjonalizację działań nie tylko w medycynie, ale i w zdrowiu publicznym. Także podejmowanie skuteczniejszych działań, gdyż nakierowanych zarówno na etap przedkliniczny choroby tj. od podstaw i od początku jej rozwoju, a także w większym zakresie w ramach skoordynowanych programów, adresowanych populacyjnie. Równocześnie aby prowadzić efektywną politykę zdrowotną, w celu uzyskania długofalowego efektu poprawy sytuacji zdrowotnej, mierzonej przez obniżenie wartości negatywnych wskaźników epidemiologicznych np. w chorobach nowotworowych w Polsce - stanowczo nie można ignorować wiedzy o czynnikach ryzyka oraz o grupach ryzyka, których to świadomość ma kluczowe znaczenie. Działania w obszarze zdrowia publicznego, poprzez wdrażanie adekwatnych programów profilaktycznych i prewencyjnych na odpowiednim etapie oraz adresowanych do odpowiednich grup – zwiększa skuteczność i efektywność programów, wpływając na dynamikę sytuacji epidemiologicznej w chorobach przewlekłych. Efektywność tych działań stanowi duże wyzwanie w ocenie programów zdrowotnych w wielu krajach z notowanym dużym obciążeniem chorobami cywilizacyjnymi, a szczególnie chorobami nowotworowymi.

Charakterystyka i ocena formalna rozprawy.

Rozprawa doktorska pt. „Ocena trendów zachorowalności i umieralności na wybrane nowotwory złośliwe przewodu pokarmowego w Polsce w latach 1999-2017” obejmuje 109 stron usystematyzowanych wg. kolejności: wstęp, założenia i cel pracy, materiał i metodyka badania, wyniki, dyskusja, wnioski, piśmiennictwo, streszczenie w języku polskim i angielskim, spis rycin i tabel. Przedstawiona mi do oceny dysertacja została podzielona na rozdziały i podrozdziały, które szczegółowo opisują dotyczące je zagadnienia, całość poprzedza wykaz skrótów użytych w pracy. W rozprawie zamieszczono również materiał ilustracyjny w formie starannie opracowanych rycin (44) oraz tabel (30). Całość pracy została przygotowana poprawnie i jest zgodna z jej tytułem.

Charakterystyka i ocena merytoryczna rozprawy.

W swojej rozprawie doktorskiej mgr Stefania Antonowicz odnosi się do istotnego problemu zdrowotnego populacji, jakim jest epidemiologia chorób nowotworowych w Polsce i na świecie tzn. oceny zachorowalności oraz umieralności z powodu nowotworów złośliwych przewodu pokarmowego. Autorka wskazuje również na konieczność podjęcia intensywnych skoordynowanych działań organizacyjnych w systemie ochrony zdrowia oraz edukacyjnych i profilaktycznych w walce z nowotworami złośliwymi, które powinny być skierowane zarówno do całej populacji, jak i przede wszystkim do grup ryzyka.

We wstępie Doktorantka w sposób syntetyczny przedstawia wiedzę na temat epidemiologii nowotworów złośliwych, ze szczególnym zwróceniem uwagi na nowotwory przewodu pokarmowego. W pracy również podkreślono, iż nowotwory złośliwe układu pokarmowego stanowiły w 2017 roku niemal 20% wszystkich zachorowań na nowotwory złośliwe. Szczegółowo przedstawiono wybrane analizy na nowotwory złośliwe przewodu pokarmowego, nie tylko pod względem klasyfikacji i diagnostyki, ale również pod kątem analizy czynników ryzyka. Omawiając profilaktykę raka jelita, raka żołądka oraz raka trzustki Doktorantka wskazuje, że edukacja populacji o czynnikach ryzyka może w pozytywny sposób przyczynić się do zmniejszenia zapadalności na nowotwory złośliwe przewodu pokarmowego. Cały wstęp liczy 12 stron.

Celem pracy było opisanie populacji w aspekcie oceny ryzyka epidemiologicznego rozwoju choroby nowotworowej przewodu pokarmowego oraz zgonu z jej przyczyny oraz wskazanie działań z zakresu profilaktyki pierwotnej oraz wtórnej, które przyniosłyby największe korzyści zdrowotne. Cele szczegółowe pracy zostały doprecyzowane w trzech

punktach i dotyczyły analiz trendów czasowych nowotworów (1999-2017) oraz oceny demograficznej grup ryzyka. Do analizy wybrano trzy najczęściej występujące wśród ludności nowotwory złośliwe przewodu pokarmowego, tj. rak jelita grubego, rak żołądka oraz rak trzustki. Postawione cele stanowią odzwierciedlenie przeprowadzonego badania i odpowiadają tytułowi pracy.

Zastosowane metodyka i materiał analiz

Do ich realizacji Doktorantka posłużyła się danymi opublikowanymi przez Krajowy Rejestr Nowotworów (KRN) dot. liczby zachorowań i zgonów z powodu nowotworów przewodu pokarmowego wśród mieszkańców Polski w latach 1999-2017. Dane źródłowe zostały wykorzystane do wyliczenia wskaźników epidemiologicznych, zgodnie z zaleceniami WHO/IARC do monitorowania walki z rakiem (*Cancer Health Indicators*). Rozdział - Materiał i metodyka badania - jest merytoryczny i wyczerpujący w swoich treściach, spójny w aspekcie podjętego tematu, sprecyzowanego celu badawczego oraz materiału badawczego (dane KRN).

Wyniki analiz

W recenzowanej dysertacji, w 50-stronicowej części, poświęconej prezentacji wyników, zastosowano czytelny podział na trzy rozdziały, obejmujący analizy epidemiologiczne w zakresie wybranych nowotworów złośliwych (rak jelita grubego, rak żołądka, rak trzustki). Każdy z rozdziałów został podzielony na podrozdziały, w których przedstawiono kolejno: obciążenie zachorowalnością oraz umieralnością z powodu raka. Przy zastosowaniu wskazanych w metodologii wskaźników, Doktorantka wykazała najbardziej obciążone analizowanym w danym rozdziale nowotworem złośliwym grupy wieku, co ważne dane zostały przedstawione zarówno dla mężczyzn, jak i kobiet. Analiza pozwoliła również na ocenę dysproporcji w zdrowiu/chorobie między płciami. Wykazane w tej części pracy standaryzowane według wieku współczynniki zachorowalności oraz umieralności zostały również przedstawione w formie trendów czasowych. Zastosowanie czytelnej formy graficznej, tabelarycznej oraz opisowej przyczynił się do precyzyjniejszej i atrakcyjnej formy przedstawienia wyników przez Autorkę.

Ważną częścią przedstawionych wyników wydaje się być odniesienie Autorki do istotnego problemu obserwowanego na świecie, jakim jest zwiększona zachorowalność na nowotwór złośliwy jelita grubego wśród młodych dorosłych (osób poniżej 50 roku życia). Odnosząc się do analiz danych z badań światowych, postanowiono rozszerzyć badanie własne

w grupie wieku 35-49 lat. Dodatkowo zaobserwowane tendencje w analizie wyników badania doktoranckiego będą mogły stanowić podstawę do rozszerzenia badań epidemiologicznych w tym zakresie oraz przyczynić się do zmiany założeń aktualnie prowadzonego Programu Profilaktycznego Raka Jelita Grubego.

Wyniki zostały przedstawione przez Doktorantkę Stefanię Antonowicz zajmującą większą część recenzowanej rozprawy doktorskiej i zostały przedstawione w sposób czytelny i przejrzysty. Zawierały 38 rycin, 30 tabel wraz z opisami.

W liczącej 16 stron dyskusji Doktorantka omówiła wyniki analizy własnej na tle innych badań i prac naukowych, w sposób świadczący o dużej znajomości poruszanego w pracy problemu zdrowotnego. Wykorzystując liczne argumenty naukowe z piśmiennictwa przedyskutowała problem rosnącej liczby zachorowań oraz zgonów z powodu nowotworów złośliwych przewodu pokarmowego oraz zwróciła uwagę na możliwości jakie umożliwiają wykorzystanie profilaktyki pierwotnej oraz wtórnej. Dla przejrzystości i jasności przekazu Autorka pracy umieściła 6 grafik - rycin nt. geografii natężenia zjawisk epidemiologicznych wg. aktualnych danych światowych (Globocan). Zwróciła również uwagę na mało efektywne realizowanie programów profilaktycznych w walce z nowotworami złośliwymi przewodu pokarmowego. Na podstawie wykorzystanej obszernej i aktualnej literatury wskazała, iż istotnym aspektem działań, mogących wpłynąć na zmniejszenie liczby nowych zachorowań jest edukacja zdrowotna. Doktorantka podejmuje również próbę oceny jakości danych oraz wynikających z tego tytułu ograniczeń w pracy doktorskiej. Świadoma jest faktu, iż dane udostępnione przez Krajowy Rejestr Nowotworów charakteryzują się niedorejestrowaniem i stanowią tylko te przypadki, które zgłoszone zostały do Wojewódzkich Biur Rejestrowych przez podmioty medyczne. Dodatkowo podkreśla, iż możliwe jest rozszerzenie badania o wskaźniki 5-letnich przeżyć oraz w podziale na województwa. Całość Dyskusji sformułowana została w logicznej kolejności odnosząc się do poszczególnych rozdziałów wstępu oraz wyników pracy.

Na zakończenie dysertacji postawiono 4 wnioski, które stanowią podsumowanie wyników. Autorka podkreśla, iż zmieniające się potrzeby zdrowotne społeczeństwa niosą za sobą konieczność intensyfikacji prowadzenia programów profilaktycznych w zakresie nowotworów złośliwych przewodu pokarmowego.

Wykorzystanie i znajomość literatury oraz baz danych

W dysertacji Doktorantka korzystała ze źródeł bibliograficznych zarówno z wiedzy

medycznej i nauk o zdrowiu (96 pozycji). Piśmiennictwo zostało dobrane w sposób umiejętny i właściwy oraz w adekwatnie interpretowane i przytaczane.

Podsumowanie i wnioski końcowe

W opinii recenzentki - przedstawiona przez Panią mgr Stefanię Antonowicz – Doktorantkę, praca pt. „Ocena trendów zachorowalności i umieralności na wybrane nowotwory złośliwe przewodu pokarmowego w Polsce w latach 1999-2017”, wykonana pod kierunkiem Promotora - dr hab. n med. Jarosława Daniluk oraz Promotora Pomocniczego - dr n med. Dominika Maślach - stanowi cenne i ciekawe opracowanie naukowe w dyscyplinie nauki o zdrowiu. Stanowi również cenne opracowanie o charakterze aplikacyjnym oraz rozwojowym ze wskazaniem możliwości kolejnych kierunków, obszarów i etapów dalszych analiz badawczych.

Doktorantka wykazała się głęboką wiedzą i umiejętnością w ramach wybranego zagadnienia. Zastosowała adekwatną metodologię oraz narzędzia badawcze, korzystając z kanonów rekomendacji epidemiologicznych dot. wskaźników epidemiologicznych oraz baz danych - przedstawiając aktualną sytuację zdrowotną ludności Polski w zakresie wybranych nowotworów przewodu pokarmowego. Cel pracy został zrealizowany poprawnie, a uzyskane w badaniu własnym wyniki przeanalizowano prawidłowo. Uzyskane wyniki i sformułowane wnioski, po rozszerzonej analizie, stanowią podstawę do planowania adekwatnej polityki zdrowotnej w tym obszarze. Przedstawioną mi do oceny dysertację oceniam bardzo wysoko z uwagi na jej łączony aplikacyjny i naukowy charakter.

Reasumując, po zapoznaniu się z rozprawą doktorską Pani mgr Stefanii Antonowicz pt. „Ocena trendów zachorowalności i umieralności na wybrane nowotwory złośliwe przewodu pokarmowego w Polsce w latach 1999-2017” stwierdzam, że spełnia ona wszystkie wymagania stawiane rozprawom na stopień doktora nauk o zdrowiu zgodnie z art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.) oraz art. 179 ust. 1 Ustawy z dnia 3 lipca 2018r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018r. poz. 1669 z późn. zm).

W związku z powyższym składam do Senatu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku wniosek o dopuszczenie Pani mgr Stefanii Antonowicz do dalszych etapów w postępowaniu o nadanie stopnia doktora.

Również z uwagi na priorytetowy temat w zdrowiu publicznym, charakter aplikacyjny pracy oraz jej rozwojowy charakter tj. wskazanie w pracy doktorskiej możliwości dalszych analiz - wnioskuje o wyróżnienie tej rozprawy doktorskiej, które to wyróżnienie będzie stanowiło pozytywną motywację do kontynuacji badań i pogłębianie wiedzy w tym zakresie.

Dr hab. n. med. Anita Gębska – Kuczerowska

Instytut Psychologii,
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Warszawa, 14 kwiecień, 2023.